

פרשת ואתחנן - תשעה באב - להפסיק לחפש משמעות....

הפער בין ראיית חז"ל לעובדות ההיסטוריות

5. דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק כה - כח
(כה) ויקחו בידם מפרץ הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלקינו נתן לנו: (כו) ולא אביתם לעלת ותמרו את פי ה' אלקיכם: (כז) ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: (כח) אנה אנחנו עלים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדלות ובצורת בשמים וגם בני ענקים ראינו שם:
רש"י

בשנאת ה' אתנו - והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך מה דבלביתך עלך:

6. במדבר (פרשת שלח) פרק יג פסוק לב
(לב) ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות: (פרק יד) (א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא:

7. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף לה עמוד א
ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו - אמר רבה אמר רבי יוחנן: אותו היום [ערב] תשעה באב היה, אמר הקדוש ברוך הוא: הן בכו בכיה של חנם, ואני אקבע להם בכיה לדורות.

8. דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק לד - לו
(לד) וישמע ה' את קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר: (לה) אם יראו איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת לאבותיכם: (לו) זולתי כלב בן יפנה הוא יראנה ולו אתן את הארץ אשר דרך בה ולבנו יען אשר מלא אחרי ה':

9. במדבר (פרשת שלח) פרק יד פסוק לו - לז
(לו) והאנשים אשר שלח משה לתור את הארץ וישבו וילוו וילינו עליו את כל העדה להוציא דבה על הארץ: (לז) וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במצפה לפני ה':

לייקר את המצוות שאדם דש בעקביו

10. דברים (פרשת עקב) פרק ז פסוק יב - יג
(יב) והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך: (יג) ואהבך וברכך והרבה וברך פרי בטןך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך:
רש"י
(יב) והיה עקב תשמעון - אם המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון:

11. מדרש תנחומא (בנבר) פרשת עקב סימן א
והיה עקב תשמעון וגו' (דברים ז יב). זש"ה למה איך בימי רע עון עקבי ויסבני: (תהלים מט ו), יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא שנתן תורה לישראל שבה שש מאות ושלש עשרה מצוות וחמורות, ואין בני אדם משגיחין בהן, אלא משליכים אותם תחת עקבותיהם, כלומר שהן קלות, לכך דוד היה מתירא מיום הדין, והיה אומר רבון העולמים איני מתיירא מן המצוות החמורות שבתורה שהן חמורות, ממה אני מתיירא מן הקלות, שמא עברתי על אחת מהן, אם עשיתי אם לאו, מפני שהיא קלה, ואתה אמרת הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה, לכך אמר למה איך בימי רע.

1. תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט עמוד ב

מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים.... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים.

2. אירועים מרכזיים שהביאו לחורבן מוזכרים בספרי ההיסטוריה

מלחמת האחים בין הורקנוס לאריסטובולוס (התקופה החשמונאית) זהו המאבק שפתח את הדלת לכיבוש הרומי. שני האחים, בניו של המלך ינאי, נלחמו על כס המלוכה והכהונה הגדולה. המאבק היה כה יצרי, עד ששני הצדדים הזמינו את המצביא הרומי פומפיוס לפסוק ביניהם. פומפיוס ניצל את ההזדמנות, כבש את ירושלים, טבח באלפי יהודים וביטל את העצמאות היהודית.

המאבק בין הפרושים לצדוקים מחלוקת דתית ותרבותית עמוקה שגלשה לא פעם לאליומות קשה: הצדוקים ייצגו את האצולה, העשירים והכהונה הגדולה. הם תמכו בשילוב תרבות הלניסטית (יוונית) ודגלו רק בתורה שבכתב. הפרושים ייצגו את רוב העם ואת חכמי התורה. הם דגלו בתורה שבעל פה ובצדק חברתי. התוצאה: שנהא עמוקה, נידויים הדדיים ומאבקי שליטה אכזריים בתוך בית המקדש ומחוצה לו.

מלחמת האזרחים במהלך המרד הגדול (הקנאים נגד המתונים) זהו שיא "שנאת החינם" שעליו דיברו חז"ל. בזמן שהצבא הרומי צר על ירושלים, בתוך העיר התחוללה מלחמת אזרחים מדממת בין שלוש קבוצות קנאים (בהנהגת יוחנן מגוש חלב, שמעון בר גיורא ואלעזר בן שמעון): שריפת אסמי המזון: הקנאים שרפו בכוונה את מחסני התבואה האדירים של ירושלים (שהיו יכולים להספיק למצור של שנים), רק כדי לאלץ את העם לצאת להילחם ברומאים במקום להיכנע. רצח המנהיגות המתונה: הקנאים רצחו את הכהנים הגדולים ואת חכמי הפרושים שקראו לפשרה או לניהול שקול של המערכה.

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר אביי: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת, שנאמר ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם. אמר רבי אבהו: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו קריאת שמע שחרית וערבית ... אמר רב המנונא: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן ... אמר עולא: לא חרבה ירושלים אלא מפני שלא היה להם בושט פנים זה מזה ... אמר רבי יצחק: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהושוו קטן וגדול ... אמר רב עמרם בריה דרבי שמעון בר אבא אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי חנינא: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה א"ר יהודה: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים....

4. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נה עמוד ב

אקמצא ובר קמצא חרבו ירושלים....

תמיהה של הפער שבין פרשת שלח לנאמר בפרשת דברים

17. רמב"ן דברים (פרשת ואתחנן) פרק ו פסוק יח

זה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור (שם פסוק יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם פסוק טז), לא תקלל חרש (שם פסוק יד), מפני שיבה תקום (שם פסוק לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח א), ואפילו מה שאמרו (יומא פו א) פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר:

הלימוד הגדול מיוסף הצדיק

18. בראשית (פרשת וישב) פרק לט פסוק ב

(ב) ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי: ספורו ויהי איש מצליח. משיג כל תכלית מכוון ממנו:

19. שמואל א פרק יז

ויאספו פלשתים את מחניהם למלחמה ויאספו שכה אשר ליהודה ויחנו בין שוכה ובין עזקה באפס דמים: (ב) ושאלו איש ישראל נאספו ויחנו בעמק האלה ויערכו מלחמה לקראת פלשתים: ... (ד) ויצא איש הבנים ממחנות פלשתים גלית שמו מגת גבהו שש אמות וזרת: (ח) ויעמד ויקרא אל מערכת ישראל ויאמר להם למה תצאו לערף מלחמה הלוא אנכי הפלשתי ואתם עבדים לשאול ברו לכם איש וירד אלי: ... (י) ויאמר הפלשתי אני חרפתי את מערכות ישראל היום הזה תנו לי איש ונלחמה יחד: (יא) וישמע שאול וכל ישראל את דברי הפלשתי האלה ויחתו ויראו מאד: פ (יב) וידד בן איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה וישמו וישו ולו שמנה בנים והאיש בימי שאול זקן בא באנשים: (יג) וילכו שלשת בני ישי הגדלים הלכו אחרי שאול למלחמה ושם שלשת בניו אשר הלכו במלחמה אליאב הבכור ומשנהו אבינדב והשלשי שמה: (יד) וידד הוא הקטן ושלשה הגדלים הלכו אחרי שאול: ס (טו) וידד הלך ושב מעל שאול לרעות את צאן אביו בית לחם: (טז) ויגש הפלשתי השכם והערב ויתעצב ארבעים יום: פ (יז) ויאמר וישו לידד בנו קח נא לאחיך איפת הקליא הזה ועשרה לחם הזה והרץ המכנה לאחיך: (יח) ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא לשר האלף ואת אחיך תפקד לשלום ואת ערבתם תקח: (יט) ושאלו והמה וכל איש ישראל בעמק האלה נלחמים עם פלשתים: (כ) וישכם דוד בבקר ויטש את הצאן על שמר וישא וילך באשר צהו וישו ויבא המעגלה והחיל היצא אל המערכה והרעו במלחמה: ... (כב) ויטש דוד את הכלים מעליו על יד שומר הפלים ויך המערכה ויבא וישאל לאחיו לשלום: ... (כח) וישמע אליאב אחיו הגדול בדברו אל האנשים ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה זה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ודעתי את דודך ואת רע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת: (לד) ויאמר דוד אל שאול רעה היתה עבדך לאביו בצאן ובא הארי ואת הדוב ונשא שמה מהעדר: (לה) ויצאתי אחרי ויחציתי והצלתי מפיו ויקם עלי ויחציתי בזקנו ויחציתי והמיתיו: (לו) גם את הארי גם הדוב הכה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף מערכת אלקים חיים: ס (נז) וכשוב דוד מהפזות את הפלשתי ויקח אותו אבנר ויבאהו לפני שאול וראש הפלשתי בידו: (נח) ויאמר אליו שאול בן מי אתה הנער ויאמר דוד בן עבדך ויש בית הלחמי: (ז) ותענינה הנשים המשחקות ותאמרנה הנה שאול באלפו ודוד ברבבתי: (ח) ויחר לשאול מאד וירע בעיניו הדבר הזה ויאמר נתנו לדוד רבבות ולי נתנו האלפים ועוד לו אך המלוכה:

סוף דבר הכל נשמע....

12. אור הצפון חלק ב עומק הבחינה

רבי נתן צבי ב"ר משה פינקל היה מראשי תנועת המוסר. כונה 'הסבא מסלובודקה' ומכאן נבין דברי חז"ל על הכתוב: "עוון עקבי יסובני" (תהלים מט), כי "עווונות שאדם דש בעקביו בעוה"ז מסובין לו ליום הדין" (ע"ז יח), כי דוקא העבירות הללו שהן דקות וקלות, והאדם לא מרגיש בהן ודש אותן בעקביו, הן שמביאות עליו את הדין, משום שהוא אינו מבחין בהן ואינו חושב אותן לחטא, וממילא לא יבוא להתחרט עליהן ולשוב בתשובה.

13. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו. אמר לו: חנינא אחי, (אחי) אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיקך! אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו, תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש! אמר לו: רבי, מה אני לחיי העולם הבא? אמר לו: כלום מעשה בא לידך? אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים, אמר לו: אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי.

14. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כב עמוד א

רבי ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט, הוה שכיח אליהו גביה, אמר ליה: איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי... אדעהי והבי אתו הנך תרי אתי. אמר ליה: הנך נמי בני עלמא דאתי כינהו. אזל לגבייהו. אמר להו: מאי עובדיכו? - אמרו ליה: אינשי בדוחי אנו, מבדחינן עציבי

15. אורית עוז מתוך אתר הדברות

אנשים רבים חושבים על שליחות בראש גדול, ורודפים לחפש אותה במקומות גדולים. הבעיה היא שהדבר הזה גורם לאדם לא להתייחס למקום שבו הוא נמצא כרגע, לא להיות מרוצה מהמקום העכשווי בחייו, ולפספס את ההווה ואת השליחות שנמצאת מתחת לאפו. בנוסף לזה, רדיפה מתמשכת כזו גורמת לייאוש ולתסכול כשלא מגיעים לתשובות (או לא יודעים מה לחפש, מה מתאים ושייך ואיפה למצוא את השליחות הזו). כשאדם לא מוצא את המקום שלו, לא בהווה (כי הוא לא מרוצה ממנו) ולא בעתיד (כי עדיין לא מצא אותו והוא רודף אחריו), זה מוביל לחוסר שקט ופוגע בתפקוד ובאיכות החיים.

16. דברים (פרשת ואתחנן) פרק ו פסוק יז - יח

(יז) וישמור תשמרן את מצות ה' אלקיכם ועדתיו וחקיו אשר צוה: (יח) ועשית ה' אשר והטוב בעיני ה' למען יטב לך ובאת וירשת את הארץ הטובה אשר נשבע ה' לאבותיך:

רש"י (יח) הישר והטוב - זו פשרה, לפנים משורת הדין:

סיכום:

בחז"ל מובאת רשימה של דברים שהביאו לחורבן הבית, לכאורה דברים אלו נראים שוליים ביחס למאורעות ההיסטוריים. מדברים אלו אנו למדים יסוד גדול, חורבן הבית ובנייתו אינם נובעים מדברים גדולים ומפוצצים אלא מזלזול או הערכה לחיי השגרה והמעשים "הקטנים". אל לו לאדם לחפש להיות משמעותי אלא להבין שהוא משמעותי במקום בו הוא נמצא. כשהאדם ייקר את חיי ההווה שלו הוא יהיה בסימן התקדמות וכך יוכל כל הזמן לטפס ופעמים להגיע לעמדות מפתח רבות השפעה. איננו מחפשים משמעות כדי לברוח מחיי ההווה, חובתנו לחיות את ההווה ומתוך כך תבוא ההתקדמות. בפרשתנו אנו מצויים על "ועשית הישר והטוב" ומפרשים חז"ל לפנינו משורת הדין, כשהאדם מייקר את חיי השגרה הוא מאיר לסביבתו, הוא נעים לסביבתו ועושה רצון בוראו בשמחה ומתוך כך זוכים לרשת את הארץ.

20. קהלת פרק יב פסוק יג – יד

(יג) סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם: (יד) כי את כל מעשה האלקים יבא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע:

21. חפץ חיים - שמירת הלשון חלק ב פרק כז

כלל הדברים צריך האדם להיות זהיר לקיים דברי התורה בין הדברים שבין אדם למקום ובין הדברים שבין אדם לחבירו, כי כולם דברי ה' המה. וזהו מה שאמר הכתוב בפרשת וילך, אשר תצונו את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת כי לא דבר ריק הוא מכם כי הוא חייכם. והיינו שלא יחשוב האדם בנפשו על איזה מצות שאינן רק לכתחלה ליפות את האדם. ולזה אמר כי הוא חייכם, שכמו בעניני הגוף יש בכל אבר ואבר חיות וכולם נצרכים לו בהכרח, כן בכל מצוה ומצוה יש בה חיות לנפש האדם וכולם מוכרחים לו. וזהו מה שאמור בקהלת, סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם.

22. משנה מסכת אבות פרק ב משנה א

והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרך של מצות

23. משלי פרק ה פסוק ו

אֶרֶץ חַיִּים כִּן תִּפְלֹס נָעַם מַעֲגַלְתִּיהָ לֹא תִדְעַ: פ רש"י

כך דרשוהו חכמים סלסל הקדוש ברוך הוא מתן שכרך של מצות ולא פירשן כדי שלא יראה אדם מצוה שמתן שכרה מרובה וידבק בה ויניח שאר המצוות, וזה פתרונו כדי שלא תפלוס אורחות התורה אי זו ליקח ואי זו להניח לכך נעו מעגלותיה הניע הקדוש ברוך הוא נתיבותיה ולא הודיעם,

24. רש"י הירש דברים (פרשת עקב) פרק ז פסוק יב

אל נשקול את המצוות בפלס השיקולים שלנו, אל נדון מדעתנו איזו מהן שכרה מרובה, כדי לקיים אותה בייחוד. שבילי התורה הם מעגלים ההולכים ומתרחבים, העוברים זה אל זה ומצטרפים זה לזה. אין עינו של אדם שולטת עד סוף כל התוצאות של קיום מצוה אחת. המצוות אחוזות זו בזו ומצוה הנראית קלה בעינינו מביאה לידי תוצאות נרחבות ביותר. משום כך נקיים את כל המצוות, בלא הבדל, באותה מידה של זהירות. תוקף כולן יהיה שווה בעינינו ונקיים את כולן רק מתוך רגש החובה, ואל תדריך אותנו המחשבה על השכר הצפוי מהן.

25. רש"י הירש דברים (פרשת עקב) פרק ז פסוק יב

הבחנה שרירותית בין מצוות חשובות לבין מצוות חשובות פחות - ובייחוד ההבחנה בין מצוות שבין אדם לחברו לבין מצוות שבין אדם למקום - הביאה תמיד פורענות עלינו. בית ראשון חרב בעיקר בעוון הזנחת המצוות שבין אדם למקום; בית שני חרב בעוון הזנחת המצוות שבין אדם לחברו. עתיד רב ישע יצמח לנו רק אם נאחז בכל התורה כולה ונקיים את כל מצוותיה ללא הבחנה. רק אם "תורת ה' תמימה" הרי היא "משיבת נפש":

